

Locatie in beeld.

Pedagogisch werkplan
van onze locatie voor
gespecialiseerde groepsbegeleiding
dagopvang en BSO

2024

Inhoud:

Inleiding.

- Pedagogisch Kompas in het kort

Nuttige informatie: van dagindeling tot basisgroepen.

- Eigenheid van onze locatie
- Onze locatie
- Basisgroepen
- Beroepskracht-kindratio (BKR)
- Hbo-stagiaires

Opvoeden doen we samen.

Met ouders

- Kennismaken en wennen
- De mentor
- Elkaar informeren
- Samenwerken voor de ontwikkeling van kinderen

Door groepsmanagement

- Gedifferentieerd werken
- Beredeneerd en methodisch werken
- Teamwerk
- Samen kinderen volgen
- Naar een andere groep
- Signaleren van bijzonderheden
- Pedagogisch beleid en praktijk evalueren en borgen
- Pedagogische kwaliteit – onze focus voor het komende jaar

Met andere organisaties

- Samenwerken met het onderwijs
- Samenwerken met andere organisaties

In een rijke uitdagende omgeving.

- Verschillende soorten bso's
- Indeling van de ruimte
- Inrichting van de hoeken en plekken
- Geordend materiaal
- Buitenruimte
- Duidelijkheid voor ieder kind

Met ruimte voor initiatief.

- Vrij spel en uitnodigende activiteiten

- Eten en drinken
- De overgang van school naar bso
- Vakantieopvang en opvang op schoolvrije dagen

Altijd in dialoog.

- Sensitieve responsiviteit
- Respect voor autonomie
- Structuur bieden en leidinggeven
- Praten en uitleggen
- Ontwikkeling stimuleren
- Begeleiden van onderlinge interacties

Overige pedagogische kwaliteitseisen.

- Activiteiten waarbij de basisgroep verlaten wordt
- Extra opvang afnemen
- Inzet pedagogisch beleidsmedewerker/coach
- Bijzonderheden van onze locatie en gemeentelijke eisen

Bijlage 1. De ontwikkelingsgebieden op een rij

Bijlage 2. Activiteiten domeinen

Bijlage 3. Overzicht formulieren pedagogisch werkplan

Bijlage 4. Begrippenlijst

Bijlage 5. Gebruikte literatuur

Locatie in beeld.

Pedagogisch werkplan van onze locatie voor buitenschoolse opvang (bso)

Naam locatie: Kindcentrum de Vlinder, KluppluZ Deelenstraat

Adres locatie: Deelenstraat 1, 5666 RG Geldrop

Op onze locatie is de leidinggevende: Jeske Drijvers (Gebiedsmanager)

Zij krijgt leiding van: Naomi Martens – Ceron (Regiomanager)

Onze zorgcoördinator: Joyce van Heiningen

Op onze locatie is een eerstverantwoordelijke aanwezig: dit is Christel Arts (zij biedt organisatorisch ondersteuning aan de gebiedsmanager)

Waar in dit pedagogisch werkplan 'ouders' staat, kan ouder(s)/verzorger(s) worden gelezen. Waar 'zij' staat, kan 'hij' of 'die' worden gelezen. Waar kind staat kan ook jongere gelezen worden.

Inleiding.

Dit pedagogisch werkplan is bestemd voor iedereen die benieuwd is naar onze locatie – van ouders en verzorgers tot medewerkers van de GGD. Voor onze eigen pedagogisch professionals is het een naslagwerk. Het pedagogisch werkplan beschrijft de sfeer op onze locatie én de manier waarop we voldoen aan de wettelijke pedagogische eisen.

Het pedagogisch werkplan *Locatie in beeld* ligt in het verlengde van het *Pedagogisch Kompas*, het pedagogisch beleid van Wij zijn JONG.

Pedagogisch Kompas in het kort

Kinderen zijn ontdekkers, onderzoekers, kunstenaars, kunstmakers, wetenschappers en handarbeiders – alles is in aanleg aanwezig. En elk kind is uniek. Geboren met een eigen aard, karakter, aanleg en talenten. Het is aan ons om die te zien, om ieder kind in beeld te hebben. Wij willen alle kinderen veel verschillende ervaringen bieden waardoor ze steeds een volgende stap kunnen zetten op hun ontwikkelpad. Elke dag weer.

We leren de kinderen kennen door goed naar ze te kijken en te luisteren. Voelt het kind zich goed (welbevinden)? En is de betrokkenheid hoog? Dat zijn de vragen die ertoe doen.

De antwoorden geven ons onmiddellijk feedback over onze inzet en de interactie met de kinderen. Doen we de goede dingen? We zien het direct: welbevinden en betrokkenheid zijn de graadmeters. Zowel voor een individueel kind als voor de groep.

Dagelijks stimuleren we het welbevinden en de betrokkenheid van de kinderen met vier pijlers:

- Opvoeden doen we samen
- In een rijke uitdagende omgeving
- Met ruimte voor initiatief
- Altijd in dialoog

In dit pedagogisch werkplan van de locatie lees je hoe we praktisch invulling geven aan de vier pijlers. In het pedagogisch beleid van Wij zijn JONG lees je meer over de visie erachter.

Nieuwsgierig naar ons complete pedagogisch beleid? Kijk op onze website.

Nuttige informatie: van dagindeling tot basisgroepen.

In dit hoofdstuk: een beschrijving van de locatie, de basisgroepen, de beroepskracht-kindratio en de inzet van beroepskrachten in opleiding.

Eigenheid van onze locatie

De KluppluZ-locatie aan de Deelenstraat betreft een Kindcentrum, genaamd Kindcentrum De Vlinder, waar onderwijs en opvang onder 1 dak wordt aangeboden. Het onderwijs vanuit de organisatie de Eenbes Basisonderwijs en kinderopvang vanuit Korein en KluppluZ. Binnen dit Kindcentrum is KluppluZ gevestigd met 1 groep bestaande uit 10 kindplekken per dag aan gespecialiseerde begeleiding. Het betreft een combinatiegroep waarbij begeleiding wordt geboden aan kinderen in de leeftijd van 2 tot 13 jaar.

Voordat het kind op de groep start wordt de aanvraag besproken binnen de aanmeldcommissie van KluppluZ. Deze commissie is vertegenwoordigd door een Coördinator Planning & Advies, een Zorgcoördinator en een Gebiedsmanager. Daar bespreken zij de ontvangen aanvraag/casus en wordt er gekeken naar een passende plek voor het kind. Is dat KluppluZ en zo ja, welke locatie betreft dit dan. Er wordt voor de plaatsing kritisch naar o.a. de ontwikkelingsleeftijd van het kind gekeken. De combinatiegroep aan de Deelenstraat moet daarbij passend zijn.

De emotionele veiligheid van ieder individu wordt gewaarborgd door het dagelijks bieden van nabijheid en beschikbaarheid door de PP. Op onze groepen bieden we nauwe begeleiding. 1 medewerker voor maximaal 4 kinderen in de leeftijd van 2-5 jaar en 1 medewerker voor maximaal 6 kinderen in de leeftijd van 4-13 jaar. Verder wordt er gedurende de dag geobserveerd door de pedagogisch professional (en op aanvraag zorgcoördinator) en zo nodig worden hiervoor bepaalde methodieken ingezet (dit wordt vooraf besproken tijdens het tweemaandelijks pedagogisch overleg en andere contactmomenten). Verder draagt ook het werken in groepjes en de inzet van hoeken hieraan bij. De BSO-kinderen leren en ontwikkelen veelal aan de grote tafel op de groep, op het 'zoldertje' op de groep, op de hal en buiten.

De Dagopvang-kinderen ontdekken en spelen met name in de themahoeken op de groep. De materialen voor de kinderen liggen op plekken die voor de kinderen bereikbaar zijn. Voor een "jonger" kind dus laag en in open kasten en voor de "oudere" kinderen wat hoger en/of afgesloten. Ook kennen de kasten een bepaalde verdeling, bijvoorbeeld links dagopvang- en rechts BSO-materiaal. Binnen onze groep is het zo dat BSO-kinderen soms qua ontwikkelingsleeftijd passend materiaal vinden dat we gebruiken voor de Dagopvang-kinderen. Het is voor deze kinderen dan ook toegestaan om die materialen te gebruiken. De kleine materialen die niet geschikt zijn voor de kinderen met een lagere ontwikkelingsleeftijd of onder toezicht gebruikt moeten worden (denk aan voelbakken met bv rijst, macaroni, magisch zand etc) liggen achter slot i.v.m. de veiligheid. Verder is de ruimte overzichtelijk ingericht voor de kinderen en ziet de groep er in de ochtend anders uit dan in middag. De meubels en het spelmateriaal worden aangepast aan de te ontvangen groep. Het spelmateriaal voor de desbetreffende doelgroep wordt

klaargezet of ligt op een toegankelijke plek. Het meubilair, denk aan o.a. de stoelen, worden verwisseld. Bijvoorbeeld de triptrapstoelen worden verwisseld voor reguliere stoelen/krukken. Voor wat betreft het buiten spelen geldt dat de "oudere" kinderen gebruik maken van het schoolplein, zij krijgen zo voldoende ruimte om uitgebreid te bewegen/ontwikkelen (na schriftelijke toestemming van ouders mogen BSO-kinderen zonder toezicht – korte tijd- op het schoolplein). De PP controleren voordat kinderen naar buiten gaan altijd of de poorten gesloten zijn. De "jongere" kinderen ontwikkelen en ontdekken in de kleinere tuin. Hierbij is ook altijd de ontwikkelingsleeftijd leidend i.p.v. kalenderleeftijd.

Voor dit jaar hebben wij opgenomen in ons jaarplan dat er nog meer aandacht besteed wordt aan een nog beter afgestemde inrichting met daarbij passende materialen. Het is belangrijk dat de kinderen een plek krijgen waar zij zich kunnen afzonderen. Hiervoor hebben wij in de groepsruimte een meubel met daarin een verhoging die hierin deze plek biedt. Genoemde plek is afwisselend ingericht voor de behoefte van de BSO-kinderen en dan weer voor de kinderen van de Dagopvang.

Onder de verhoging staat een bank en een afsluitbare tv-kast. Hierin staat een tv met een Nintendo-Switch spelcomputer. Er hangen (brandvertragende) gordijnen zodat de BSO-kinderen ongestoord kunnen spelen.

Voorgaande jaren hebben we als team vanuit het Pedagogisch Kompas aandacht geschonken aan de inrichting m.b.t. het verhogen van de betrokkenheid en de Focus op 1 spel i.p.v. vluchtig spelen. Hierbij zijn themahoeken gecreëerd om dit te realiseren.

Vanuit goed welbevinden volgt ontwikkeling. Deze pijler staat op onze groep hoog in het vaandel. Kinderen mogen fouten maken, veiligheid wordt in acht genomen. Kinderen mogen ontdekken in hun eigen tempo. Rekening houdend met elkaar. Onze nauwere begeleiding en dagelijkse evaluaties zorgt ervoor dat dit dagelijks onder de aandacht blijft. Ook is er goed, open en nauw contact met de ouders.

We zijn trots op de sfeer en daarmee het gevoel van veiligheid die op onze locatie heerst. Zowel de kinderen als de pedagogisch professionals voelen zich ontspannen, de basisvoorwaarden zijn goed, er is een vast team met goede afstemming en flexibiliteit. Er heerst structuur en de kinderen hebben inspraak op de regels. Op afspraken die gemaakt zijn tijdens het tweemaandelijks pedagogisch en werkoverleggen over de ontwikkeling op de groep wordt flexibel en direct ingespeeld. Wanneer er aanpassingen voor de groep nodig zijn wordt er daadkracht getoond en hiermee snel gehandeld naar een plan op maat voor ieder kind. We gebruiken visuele ondersteuning en hanteren gebarentaal (Nederlands met gebaren - NmG).

Op onze locatie werken we inclusief: alle kinderen zijn welkom, ongeacht afkomst, sociaal-economische positie, cultuur, geloof (denk aan aanbieden Halal-vleeswaren etc.; rekening houden met de Ramadan), geslacht of gender, eigen ontwikkeling van elk kind. We begeleiden ook een aantal kinderen met een of meerdere fysieke beperkingen.

Wij zorgen ervoor dat ieder kind mee kan doen. Zo maken wij de activiteiten altijd passend en kijken we vooral naar de mogelijkheden. Ieder kind mag in de groep zijn eigen rol pakken. We hebben kinderen die bijvoorbeeld minder mobiel zijn. We bedenken dan creatieve oplossingen zodat die kinderen zich ook gezien, ontvangen en betrokken voelen. Of sommige kinderen hebben bijvoorbeeld moeite met

samenspel. Er wordt dan gekeken hoe we het kind kunnen ondersteunen en stimuleren in samenspel om succeservaringen te realiseren.

Om bij te dragen aan inclusie zetten wij o.a. therapeuten in die langs kunnen komen op onze locatie om het kind zo volledig mogelijk te ondersteunen. Daarnaast is er een nauwe samenwerking met de reguliere opvang en school. Zo sluit de intern begeleider namens KluppluZ aan bij de zorgoverleggen van het Kindcentrum, neemt de eerstverantwoordelijke deel aan het locatie-overleg met Korein, heeft de gebiedsmanager eens per kwartaal afstemming met de locatiemanager van Korein en afstemming met de directie van het onderwijs. Verder vinden er gezamenlijke activiteiten plaats met de kinderen. Op de groep, buiten, gymactiviteiten, thema-activiteiten bijv. rondom Pasen en Kerst, voorlezen, etc.

Wij nemen onze ouders mee in het denken en handelen vanuit inclusie. Dit start bij de aanmelding d.m.v. de inzet van de commissie. Op welke locatie vindt het kind de juiste plek? Vervolgens tijdens de rondleiding op de locatie. Er wordt gesproken over het gehele aanbod binnen het Kindcentrum. En gedurende de plaatsing vinden evaluaties plaats met ouders/verzorgers waarbij ook de inzet van andere zorgverleners wordt besproken om zo een plan op maat te maken voor het kind.

Onze locatie - informatie

Onze groep (De Vuurvlinders) is 52 weken per jaar geopend. Met uitzondering van feestdagen van maandag t/m vrijdag van 08:30 uur – 18:00 uur. Wij ontvangen zowel Dagopvang- als BSO-kinderen. De BSO-kinderen komen tijdens schoolweken alleen in de middagen en tijdens vakanties (en studiedagen van school), indien wenselijk, een hele dag. Dit betekent dat er gedurende schoolweken in de ochtend alleen jonge kinderen, in de leeftijd van 2-5 jaar worden begeleid en in de middag betreft dit een mix van 2-5 en 4-13 jarigen maar voornamelijk 4-13 jarigen.

Basisgroepen

Op onze locatie werken we met vaste groepen kinderen en een vast team van pedagogisch professionals.

Naam groep	Leeftijd kinderen	Maximaal aantal kinderen
BSO De Vuurvlinders	4-13 jaar	10
Dagopvang De Vuurvlinders	2-5 jaar	8

Tijdens het kennismakingsgesprek/de rondleiding vertellen we ouders over de groep waar hun kind wordt opgevangen. We vertellen voor welke leeftijd de groep is en hoe groot de groep is. Ook vertellen we welke pedagogisch professionals bij de groep horen, wanneer zij werken, en hoe we vaste pedagogisch professionals vervangen bij ziekte en vakantie. Op de locatie is te zien wie welke dag werkt – en zo nodig op welke tijden.

Beroepskracht-kindratio (BKR)

Net als alle locaties van Wij zijn JONG werken wij volgens de BKR-rekentool van de Rijksoverheid.

Daarmee berekenen we hoeveel pedagogisch professionals er minimaal aanwezig moeten zijn op een groep. Is de dagopvang dagelijks tien uur of meer open, dan mag er per dag maximaal drie uur worden gewerkt met minder pedagogisch professionals. In ons basisrooster staat hoe de inzet van pedagogisch professionals is geregeld voor elke groep apart.

Onze gangbare personeelsdiensten en pauzetijden tijdens schoolvakanties en studiedagen van de basisschool zien er als volgt uit:

Diensten	Pauzetijd tussen	Pauzeduur per professional
8.30 - 18.00 uur	13.00 - 14.30 uur	30 minuten
9.00 - 18.00 uur	13.00 - 14.30 uur	30 minuten

In de volgende situaties wordt afgeweken van de BKR:

Bij openen en sluiten van de groep.
Tijdens pauzes van pedagogisch professionals.
Bij ziekte en calamiteiten van medewerkers op de groep

Hierbij gelden de volgende pedagogische afwegingen:

Er zijn minder kinderen aanwezig bij het openen en sluiten.

Op de volgende manieren blijven pedagogisch professionals aandacht besteden aan de behoeften van de kinderen:

Duidelijke taakverdeling.
Herkenbare rituelen zoals: de kring; eigen bakjes met naam van kind.
Voorbereide omgeving waarin kinderen zich prettig voelen: gevisualiseerd dagprogramma
Gedifferentieerd werken.

Hbo-stagiaires Naast onze professionals werken er regelmatig hbo-stagiairs op onze locatie. We hanteren het stagebeleid van Wij zijn JONG.

Op onze locatie zijn vaak een of meer stagiaires aanwezig die het vak van pedagogisch professional leren. Ze voeren verzorgings- en begeleidingstaken uit en assisteren bij activiteiten ter bevordering van de ontwikkeling van kinderen op de gestelde begeleidingsdoelen. Dat doen ze onder verantwoordelijkheid van de pedagogisch professionals van de groep waar ze werken. Die zijn altijd in de buurt. Naarmate de opleiding vordert, neemt de zelfstandigheid van de stagiaires toe. Elke stagiaire heeft een interne stagebegeleider met een hbo-achtergrond.

Opvoeden doen we samen.

De praktische invulling van de pijler 'Opvoeden doen we samen' heeft drie onderdelen: het contact met ouders, ons groepsmanagement en de samenwerking met andere organisatie zoals basisscholen. Samen zetten we ons in voor de kinderen, zodat zij hun mogelijkheden en talenten optimaal kunnen ontwikkelen.

Opvoeden doen we samen – met ouders

In dit deel: kennismaken en wennen, de mentor, elkaar informeren en samenwerken voor de ontwikkeling van kinderen.

Kennismaken en wennen

In de eerste periode leggen we de basis van de vertrouwensrelatie tussen de ouders, het kind en de pedagogisch professionals. We willen aansluiten bij de wensen en behoeften van het kind en zijn ouders. Het ene kind heeft meer moeite met nieuwe situaties of een nieuwe omgeving dan het andere. We besteden daarom bewust aandacht aan het wennen. Hoe eerder een kind zich veilig voelt bij ons

(welbevinden), hoe sneller het betrokken kan spelen. Tijdens het startgesprek met de ouders bespreken we de manier van wennen die prettig is voor hun kind en leggen we afspraken vast in het begeleidingsplan. *Tevens bespreken we met ouders en eventueel verwijzers de Veiligheids- en risicotaxatie.*

In de wen- en observatieperiode kijken we samen naar het welbevinden en de betrokkenheid van het kind, evalueren we de voortgang en bespreken we of het aanbod toereikend is.

De wen- en observatieperiode ziet er als volgt uit:

Wanneer de pp (we streven ernaar dat dit zoveel mogelijk de mentor is) het startgesprek (voorheen intakegesprek) met ouders voert wordt er o.a. gekeken naar de invulling van de wenperiode. Er wordt rekening gehouden met de wensen van de ouders en de inschatting van de draagkracht van het kind. Tijdens de wenperiode heeft de PP frequent contact met de ouders: tijdens breng- en haalmomenten is er tijd voor een overdracht en voor het stellen en beantwoorden van vragen. Wanneer het kind op de groep is kunnen ouders altijd bellen of een bericht sturen waarin ze vragen hoe het met hun kind gaat. PP stuurt zelf ook berichten over het verloop van de dag. Bijvoorbeeld wanneer het kind huilend binnengekomen is stelt het ouders gerust wanneer ze horen, dat het kind fijn is gaan spelen of zich heeft laten troosten. PP geven in de communicatie naar ouders aan of het kind welbevinden heeft ervaren of niet en hoe dat zich uit. Wanneer blijkt, dat een kind een langere wenperiode nodig heeft wordt dit (na overleg tussen pp en zorgcoördinator) met ouders besproken.

Tijdens het startgesprek stelt de pp vragen aan de ouders over hun kind. Hoe is het kind te troosten? Slaapt het nog? Waarmee speelt het graag? Wat eet het kind graag of juist niet? Deze antwoorden zullen ervoor zorgen, dat pp zo goed mogelijk inspeelt op het kind, waardoor het zich sneller begrepen voelt en zich dus veilig voelt. Vanuit deze veiligheid kan het welbevinden van het kind groeien.

Belangrijk in de eerste periode:

- Tijd nemen voor startgesprek/kennismaken met ouders.
- Extra nabijheid pedagogisch professional; kind zien en gevoel erkennen.
- Houvast bieden door kinderen iets vertrouwds van huis mee te laten nemen.
- Kinderen bewust maken van elkaar en betrekken bij het wenproces.
- In kleine groepen werken.
- Veel benoemen.
- Routines en herhaling.
- Kinderen extra wegwijzen
- Gebruik van veel rituelen om de dagindeling begrijpelijk te maken: duidelijk afscheidsritueel om kinderen te ondersteunen bij de overgang van thuis-groep; gebruik van visualisaties met pictogrammen/foto's van de dagindeling.
- Gebruik van labels/afbeeldingen van het spelmateriaal in de kasten.
- Na 8 weken volgt een evaluatie en naar aanleiding daarvan wordt het begeleidingsplan gerealiseerd
- Samenwerking met de verwijzer.
- Tijdens de observatieperiode draait een kind volledig, op gewenste dagen, mee op de groep.

Geobserveerd wordt:

- of het kind kan functioneren in groepsverband in een setting voor vrijetijdsbesteding;
 - of het kind voor een periode zelfstandig kan spelen zonder directe nabijheid van een pedagogisch professional;
 - of het kind bij KluppluZ tot ontwikkeling kan komen op de gestelde doelen bij aanmelding;
 - of de fysieke en psychische veiligheid van het kind en de omgeving gewaarborgd kan worden.
- Na de observatieperiode van 8 weken volgt een evaluatie met ouders.

De mentor

Ieder kind krijgt een mentor toegewezen. Dat is één van de pedagogisch professionals van de groep. De mentor is het eerste aanspreekpunt voor de ouders en voert in principe ook het startgesprek. Ze vertelt het kind en de ouders dan onder andere wat haar rol als mentor betekent. Allereerst volgt de mentor de ontwikkeling van het kind. Ze heeft aandacht voor het welbevinden en de betrokkenheid van het kind en nodigt de ouders uit om daarover in gesprek te gaan. *Verder streeft ze naar een soepele overgang tussen thuis en de groep en – als het kind vier jaar is – naar een goede overgang naar het onderwijs of een andere vorm van dagbesteding en waar nodig de BSO.* Als de mentor langere tijd afwezig is, zorgen we voor vervanging. De nieuwe mentor licht de ouders daarover in. Als we een mentor toewijzen, kiezen we er een die voldoende aanwezig is tegelijkertijd met het kind. We houden ook rekening met het aantal kinderen waarvan een pedagogisch professional al mentor is.

Elkaar informeren

We vertellen ouders waar ze belangrijke informatie kunnen vinden. Daarnaast laten we weten wat hun kind bij ons doet en hoe het gaat. Als ouders behoefte hebben aan een gesprek of een vraag willen stellen, dan maken we daar tijd voor. Wij informeren ouders en ouders informeren ons. Want we horen graag hoe het thuis met het kind gaat. Dankzij die informatie kunnen we beter aansluiten bij (het gedrag van) het kind. Tijdens individuele contacten stemmen we goed af met alle verschillende ouders die onze locatie bezoeken. We benaderen ook regelmatig alle ouders tegelijk als we informatie willen delen, via Email (in BCC).

Breng- en haalmoment

Het breng- en haalmoment is een laagdrempelige mogelijkheid om met ouders te praten en informatie uit te wisselen over de ontwikkeling van het kind. Er is ook gelegenheid voor kinderen om uit eigen initiatief te vertellen hoe ze de middag hebben beleefd. Tijdens de uitwisseling letten we op privacy: als er andere ouders of kinderen in de buurt zijn, bespreken we geen privé zaken van het kind of de ouders.

Gesprek met de mentor

Na de observatieperiode van 8 weken volgt een evaluatiegesprek. Daarna wordt er halverwege de looptijd van het contract een evaluatiegesprek gevoerd. Soms alleen met ouders/verzorgers en andere momenten ook met de verwijzer en/of school of andere hulpverleners erbij om de betrokkenheid te behouden, afspraken concreet te maken en het begeleidingsplan actueel te houden. Op het einde van het begeleidingstraject/de looptijd van de beschikking hebben wij een eindgesprek waarin de mentor het begeleidingsplan en de doelen bespreekt met de verwijzer en de ouders. Als doelen niet behaald zijn

of er een verlening nodig is, dan wordt deze aangevraagd en/of worden er nieuwe doelen gesteld voor het nieuwe begeleidingstraject.

Samenwerken voor de ontwikkeling van kinderen

Opvoeden doen we samen met ouders. We sluiten aan op thuis, met een gezamenlijk doel: de ontwikkeling van kinderen verrijken. Voor kinderen die KluppluZ bezoeken heeft de wederzijdse betrokkenheid een grote meerwaarde. Want door elkaar te versterken en passende begeleiding te geven, kan het kind zich op alle gebieden positief ontwikkelen.

Hieronder lees je hoe we samenwerken en aansluiting zoeken bij de thuissituatie.

- We praten met ouders bij het halen en brengen en letten erop dat we iedereen regelmatig zien en spreken.
- We laten ouders foto's en filmpjes zien. Van hun kind om leuke activiteiten te delen, maar ook wanneer pp tegen bepaald gedrag/moeilijke situaties aanlopen van/met een kind: ouders worden dan gevraagd om toestemming te geven om beelden te maken. Ouders mogen deze beelden altijd bekijken.
- In het kader van zelfstandigheidsbevordering van het BSO-kind wordt ouders toestemming gevraagd om buiten te spelen zonder direct toezicht. Ouders tekenen hiervoor een toestemmingsformulier.
- We laten ouders gemaakte schatten zien.
- *We maken 4 nieuwsbrieven per jaar over de veranderingen op de groep en geven hierin informatie over interessante onderwerpen.*
- We plannen minimaal 2 keer per jaar individuele oudergesprekken.

Opvoeden doen we samen – door groepsmanagement.

In dit deel: gedifferentieerd werken, teamwerk, samen kinderen volgen, naar een volgende groep, signaleren van bijzonderheden, pedagogisch beleid evalueren en borgen, en pedagogische kwaliteit – onze focus voor het komende jaar.

Gedifferentieerd werken

Gedifferentieerd werken staat voor onderscheid maken en variëren. Want kinderen verschillen qua leeftijd, niveau, interesse en eigenheid. Ieder kind heeft een eigen begeleidingsplan. Er is ook een overeenkomst: ze zijn allemaal nieuwsgierig. Ze willen graag nieuwe dingen ontdekken en volgende stappen zetten. Door gedifferentieerd te werken, spelen we in op onderlinge verschillen en op de nieuwsgierigheid van ieder kind. In de praktijk betekent gedifferentieerd werken dat we aandacht hebben voor alle ontwikkelingsgebieden. Daar laten we onze aanpak op aansluiten. En we bieden variatie en keuze door de dag heen.

Aandacht voor alle ontwikkelingsgebieden (zie bijlage 1)

Met goed groepsmanagement zorgen we in het dagelijkse werk voor een gevarieerd aanbod. Dat aanbod sluit aan op alle ontwikkelingsgebieden, passend bij de vrije tijd van kinderen. We sluiten steeds aan bij waar de kinderen zijn qua leeftijd, ontwikkeling, interesse en eigenheid. De doelen leggen we vast in het begeleidingsplan. Zo blijft hun betrokkenheid hoog.

Variatie en keuze

We bieden variatie en keuze in een rijke uitdagende omgeving (met gevarieerde hoeken en materialen), met ruimte voor initiatief (met afwisseling tussen vrij spel en activiteiten), en altijd in dialoog (met inzet van de pedagogische interactievaardigheden). In de volgende hoofdstukken lees je daar meer over.

Beredeneerd en methodisch werken

Beredeneerd en methodisch werken staat voor: weten wat we doen. We laten kinderen doelgericht 'de zone van hun naaste ontwikkeling' ervaren. Dat betekent dat ze precies de juiste volgende stap kunnen zetten vanaf het punt waar ze nu staan in hun ontwikkeling. Hoe helpen we de kinderen daarbij? Om te beginnen leren we ze goed kennen. Dat doen we door dagelijks naar ze te kijken, met ze te praten en met ze te spelen. Vanuit kennis over het kind en het overleg met ouders plannen we het volgende aanbod. Dit leggen we vast in het begeleidingsplan. Zo zorgen we ervoor dat alle kinderen nieuwsgierig blijven en een volgende stap kunnen zetten als ze dat willen. We volgen steeds opnieuw de PDCA-cyclus van plan, do, check, act (plannen, uitvoeren, kijken hoe het werkt en bijsturen). Bij het beredeneerd en methodisch werken gebruiken we het begeleidingsplan.

Teamwerk

Het begeleiden van (een groep) kinderen vraagt om teamwerk. Wie doet welke taak en hoe verdelen we onze aandacht over de kinderen, binnen en buiten? Daar denken we samen over na. Regelmatig nemen we ruimte voor spelbeschikbaarheid: het rustig kijken naar het spel van kinderen of het meespelen met hun spel. Zo kijken de pedagogisch professionals dagelijks naar het welbevinden, de betrokkenheid en de persoonlijke ontwikkeling van kinderen. Op grond daarvan verdelen ze hun aandacht en taken. In het teamoverleg en bij het maken van de begeleidingsplanningen maken ze daar afspraken over. Tijdens het

teamoverleg en het overleg met de zorgcoördinator bekijken ze hoe de taak- en rolverdeling is verlopen en hoe ze de taken en rollen de komende periode gaan verdelen.

Samen kinderen volgen

Door bewust te kijken naar wat kinderen bezighoudt leren we de kinderen beter kennen – Wat spelen ze? Hoe spelen ze? Hoe communiceren ze? Wat maken ze en op welke manier? We volgen hun ontwikkeling. Indien gewenst heeft de mentor met de ouders een gesprek over de ontwikkeling van hun kind. (zie 'Opvoeden doen we samen – met ouders').

Zo volgt onze locatie de kinderen:

Kinderen komen bij ons binnen nadat ouders een rondleiding hebben gehad (het kind is dan reeds besproken in de aanmeldcommissie van KluppluZ). Ouders kunnen aangeven of ze belangstelling hebben om hun kind binnen onze groep te laten plaatsen. Wanneer dat het geval is en de indicatie vanuit de gemeente is afgegeven volgt de aannamesprocedure.

Ouders komen dan voor een startgesprek waarin zij informatie over hun kind kunnen delen met de pedagogisch professional, meestal de mentor. Er wordt een wenmoment afgesproken. Na het wenmoment start de observatieperiode van 8 weken. Hierin kijken we naar het kind op basis van de pijlers uit het pedagogisch kompas: Welbevinden en betrokkenheid. Tijdens deze 8 weken is er contact met ouders over het kind tijdens bv overdracht met haal- en brengmomenten.

Na 8 weken vindt er een evaluatiegesprek plaats tussen ouders, mentor, zo nodig verwijzers/gemeente en zorgcoördinator. In de evaluatie wordt gekeken naar de afgelopen periode waarin het kind op de groep was. Samen met ouders worden er begeleidingsdoelen opgesteld. De mentor schrijft een begeleidingsplan dat wordt gedeeld met ouders. Wanneer zij akkoord zijn ondertekenen ze het plan.

Tijdens het verblijf rapporteren de pedagogisch professionals over het kind. Een aantal malen per jaar vindt er op locatie een LPO (Lokaal Pedagogisch Overleg) plaats waarin kinderen besproken worden. Er worden bv (nieuwe) begeleidingsafspraken gemaakt; er wordt gezocht naar de juiste begeleidingswijze van het kind individueel of in de groep.

Naar een andere groep

Gaat het kind naar een andere groep/bsso, dan zorgen we voor een geleidelijke overgang. We spreken wenmomenten af en de mentor draagt het kind zorgvuldig over aan de collega's van de nieuwe groep. De mentor vraagt toestemming aan de ouders om de informatie over te dragen. Vervolgens neemt de mentor contact op met de mentor van de nieuwe groep. Indien gewenst plannen de oude en nieuwe mentor een persoonlijk gesprek over het kind. Bij voorkeur is daar ook een van de ouders bij.

Signaleren van bijzonderheden

Ontwikkelingsgerichte hulp bieden vraagt om een multidisciplinaire aanpak. Dit doen we door de ontwikkelbehoefte vanuit verschillende disciplines te ondersteunen. We observeren het kind en volgen het begeleidingsplan. Bijzonderheden bespreken we altijd eerst met de ouders en de verwijzer die de beschikking afgeeft. Signaleren we bijzonderheden, dan gaan we te werk volgens de door Wij zijn JONG

beschreven interne en externe zorgstructuur. Waar nodig schakelen we interne of externe experts in of verwijzen we ouders door naar passende instanties. Zij kunnen duiden wat er aan de hand is en geven advies over het vervolg. Uiteraard gebeurt dat altijd in nauw overleg met de ouders en na hun toestemming. Kortom: we blijven zorgvuldig in contact met de ouders en – na hun toestemming – ook met de externe instanties en de eventuele school. Bij de voortgang wordt ook altijd de verwijzer vanuit de gemeente betrokken.

Bij vragen over de ontwikkeling en het gedrag van kinderen kunnen we – in overleg en afstemming met de ouders – deze medewerkers of instanties raadplegen:

Zorgcoördinator KluppluZ; Ambulante medewerker KluppluZ; Logopedist; Fysiotherapeut; Centrum voor Jeugd en Gezin; gedragswetenschappers; onderwijsdeskundigen; maatschappelijk werkers; gespecialiseerde medewerkers op de groep; verwijzer (arts/generalist); *GGD - consultatiebureau*

Pedagogisch beleid en praktijk evalueren en borgen

Samen volgen we dagelijks **het welbevinden en de betrokkenheid** van kinderen in samenhang met hun ontwikkeling. Daarbij gebruiken we het begeleidingsplan en het kinddossier in Carefriend. Zitten de kinderen goed in hun vel, zijn ze ontspannen en voelen ze zich veilig? Dan zit het meestal goed met het welbevinden. Doen de kinderen tijdens het spelen en de activiteiten nieuwe ervaringen op? Zijn ze geboeid en gefascineerd door de activiteit? Zit er uitdaging in het spel of activiteit? Dan is ook de betrokkenheid meestal hoog.

In het Pedagogisch Kompas, het pedagogisch beleid van Wij zijn JONG, staat uitvoerig beschreven hoe **welbevinden en betrokkenheid** voor ons de belangrijkste toetsstenen zijn om de ontwikkeling van kinderen te beoordelen. De mate van welbevinden en betrokkenheid daagt ons uit om de pedagogische kwaliteit voortdurend aandacht te geven. Daarbij nemen we steeds de vier pijlers onder de loep om onze aanpak te verbeteren:

Opvoeden doen we samen – Kunnen we onze samenwerking verbeteren? Met ouders, met elkaar en met andere organisaties?

In een rijke uitdagende omgeving – Hoe rijk en uitdagend is ons aanbod?

Met ruimte voor initiatief – Bieden we voldoende keuzevrijheid? Is het dagritme afgestemd op ruimte voor initiatieven van kinderen? Zijn onze activiteiten/spelimpulsen passend en verrijkend?

Altijd in dialoog – Weten we wat kinderen beweegt, wat kinderen bezighoudt en hoe we aansluiten bij hun behoeften en belevingswereld?

Door te kijken naar het welbevinden en de betrokkenheid zien we hoe het gaat met een kind én met onze pedagogische kwaliteit. Jaarlijks monitoren en meten we die, zodat we zicht houden op wat we kunnen aanpakken. De jaarlijkse cyclus waarmee we onze pedagogische kwaliteit borgen bestaat uit deze fasen:

- De pedagogische praktijk evalueren.
- Vanuit die evaluatie pedagogische doelen bepalen.
- Werken aan de pedagogische doelen met acties die de vier pijlers versterken (via werkoverleg, coaching en/of scholing/training).
- Het effect van onze aanpak beoordelen door te kijken naar het welbevinden en de betrokkenheid van kinderen.

De pedagogische praktijk en beleid monitoren en evalueren we met:

De pedagogische praktijk in beeld (PIB), en de Pedagogische Scan, in het LPO en RPO

Pedagogische kwaliteit – onze focus voor het komende jaar

In 2024 legt onze locatie de focus op onderstaande pedagogische doelen. De doelen kunnen enigszins verschillen per team/groep

- We steken in op het implementeren van de dagstructuur zoals deze KluppluZ-breed gedragen zal gaan worden
- We gaan ons richten op het inrichten van de ruimte zoals dit KluppluZ-breed gedragen zal gaan worden
- We focussen op Carefriend ivm uniformiteit binnen KluppluZ – begeleidingsplannen en rapportages

Opvoeden doen we samen – met andere organisaties.

In dit deel: de doorgaande lijn met het onderwijs en samenwerken met andere organisaties.

Samenwerken met het onderwijs

Hieronder lees je met welke scholen voor basisonderwijs we samenwerken en de manier waarop we dat doen.

Naam basisschool	Samenwerking
De Hilt Helmond Talent Sint-Michielsgestel De Toermalijn Helmond De Berkenschutse Heeze Van der Putschool Geldrop De Rungraaf Eindhoven Kentalis Helmond/Eindhoven Basisschool OBS 't Hout Helmond MKD Eindhoven	De kinderen van onze groep komen van diverse scholen uit de regio (met name SBO). De meeste kinderen komen met de taxi. Waar nodig heeft de mentor contact (telefonisch) met school van het kind: scholen worden regelmatig uitgenodigd bij evaluaties, maar in de praktijk sluit men weinig aan. Het contact met scholen ligt veelal bij de ouders zelf.

Samenwerken met andere organisaties

<p>Onze locatie werkt samen met:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Centrum Jeugd en Gezin • Vakgerichte medewerkers (b.v. logopedie , fysiotherapie, ergotherapie) • Bibliotheek • Samenwerkingsverband • Cultuur • Sport • Kentalis • Audiologisch centrum • GGD • Korein reguliere kinderopvang
--

In een rijke uitdagende omgeving.

In dit hoofdstuk: indeling van de ruimte, inrichting van de hoeken en plekken, geordend materiaal, buitenruimte, duidelijkheid voor ieder kind.

Verschillende soorten groepen

Alle KluppluZ-groepen zijn anders. Op iedere locatie denken de pedagogisch professionals creatief na over de best mogelijke invulling van de rijke uitdagende omgeving. De belangrijkste uitgangspunten staan in de volgende alinea's.

De algemene indeling van onze groep ziet er zo uit:

Onze groep bestaat uit 1 lokaal met een verdieping: deze is veilig door twee traphekjes. Hierdoor kunnen de jongste kinderen niet zonder toestemming de trap op. Wanneer de kinderen boven spelen gaat het traphekje boven dicht, zodat ze in hun enthousiaste spel niet naar beneden kunnen vallen. Op de verdieping variëren de spel- en activiteitenmomenten regelmatig. Oudere kinderen kunnen er tot rust komen door een filmpje te kijken of spel te spelen op bv de tablet. Ze kunnen bouwen met lego, k'nex etc. De jongere kinderen kunnen er (samen met PP) bv bouwen of spelen met poppen/auto's etc.

Beneden bestaat de groep uit diverse hoeken: de bouwhoek; de tv-hoek; de knutselhoek/-tafel. Kinderen kunnen speelgoed/spelmateriaal kiezen uit diverse kasten, zowel open als gesloten. De oudere kinderen kunnen zelfstandig materiaal nemen (wanneer nodig met hulp van PP), de jongere kinderen wanneer hun ontwikkeling dat toelaat.

De kinderen hebben in de gang allemaal een eigen bakje boven de kapstok met naam en foto. Hierin doen ze knutselwerkjes of ander materiaal dat hen toebehoort.

De buitenruimte wordt gedeeld met de reguliere opvang van Korein: voor de jongste kinderen (en oudere kinderen die dat willen) is er het peuterplein. Voor de oudere kinderen (en jongste onder begeleiding) is er het schoolplein van Basisschool De Vlinder. Dit gebruiken we buiten schooltijden en in vakanties.

Binnen onze groep werken we met thema's. Diverse thema's die gerelateerd zijn aan het seizoen, maar ook 'losse' thema's. Denk aan: Ik en mijn familie; Wie ben ik? De thema's zijn gebaseerd op de Uk en Puk-methode. De thema's worden met name ingezet binnen de dagopvang, maar wanneer kinderen van de BSO hiermee aan de slag willen gaan kan dat altijd.

Indeling van de ruimte

We streven naar een prettige, sfeervolle en rustige uitstraling. Aantrekkelijk en niet te prikkelend. De kleuren zijn bewust gebruikt. En de aankleding van de wanden sluit aan bij de leeftijd van de kinderen. Verder zorgen we voor een goed overzicht en houden we belangrijke looproutes vrij. Zo creëren we een plek waar kinderen, ouders en pedagogisch professionals zich prettig voelen.

De rijke uitdagende omgeving bevat hoeken/plekken die zijn ingericht voor een bepaald spel of activiteit. De plekken zijn afgebakend met bijvoorbeeld kasten, speelschermen, matten of tape. Dat zorgt voor rust en concentratie. Er is ruimte voor rustig en meer actief spel, voor individueel spel en voor kleine of grote groepsactiviteiten. Bij de indeling streven we naar specifieke ruimtes, hoeken of plekken met bijvoorbeeld de volgende functies: beeldende creativiteit (atelier), muziek, dans, drama (theater), ruimtelijk inzicht en techniek, natuurbeleving, gezelschapsspelen, media (computer, games), fantasie en rollenspelen, beweging, sport en spel. Daarmee sluiten we aan op de leeftijd van de kinderen. Ook de toiletruimtes bieden de mate van privacy en zelfstandigheid die bij de leeftijd past.

Inrichting van de hoeken en plekken

We zoeken, soms samen met de kinderen, naar gevarieerde materialen. Alle kinderen kunnen iets van hun niveau vinden en hebben voldoende keuze. Kinderen kunnen naast of met elkaar bezig zijn met voldoende materialen. Het materiaal wordt regelmatig aangevuld en afgewisseld. Verder zijn er in elke groep materialen en illustraties te vinden waarop verschillende culturen en rollen zichtbaar zijn. Daarnaast liggen er veilige echte materialen die passen bij de leeftijd – bijvoorbeeld een fototoestel – en open materiaal waar kinderen zelf betekenis aan kunnen geven zoals dozen, takken of lege melkpakken. Veilige echte en open materialen bieden extra kansen voor verdiepend spel.

Geordend materiaal

De materialen zijn overzichtelijk geplaatst en zo nodig gelabeld. Die ordening helpt onszelf, maar is ook belangrijk voor het spel of de activiteit van kinderen. Ze kunnen het materiaal vinden en gemakkelijk opbergen. Ook voor ouders kan het handig zijn om overzicht te hebben. Soms bewaren kinderen gemaakte spullen een tijdje, bijvoorbeeld om er de volgende keer mee verder te gaan of om iets tentoon te stellen. We streven ernaar ook daar een plek voor te reserveren.

Buitenruimte

We streven naar een uitnodigende buitenspeelplaats. Buiten hebben kinderen andere spelmogelijkheden en ze doen er belangrijke ervaringen op. Ook buiten is er een zichtbare verdeling van de ruimte. We streven naar een veilige, gevarieerde ondergrond die past bij het spel – bijvoorbeeld gras, steen, zand of een ondergrond met een klein niveauverschil. Ook zorgen we samen met school of andere gebruikers, voor gevarieerde buitenmaterialen die gemakkelijk te vinden en op te ruimen zijn. Elke dag willen we graag buiten kunnen zijn.

Duidelijkheid voor ieder kind

Een rijke uitdagende omgeving houdt in dat de indeling ook geschikt is voor kinderen die aan het wennen zijn, het Nederlands nog moeten leren of om een andere reden duidelijkheid nodig hebben. De indeling spreekt daarom grotendeels voor zich – zonder dat er veel mondelinge uitleg nodig is. Kinderen

kunnen rustig en geconcentreerd spelen. Dankzij labels begrijpen ze waar de hoeken voor staan en wat er in de hoeken te vinden is. Er is voldoende spel materiaal dat kinderen zonder woorden kunnen gebruiken, en speelgoed dat makkelijk uit te leggen is door iets voor te doen.

Met ruimte voor initiatief.

In dit hoofdstuk: vrij spel en uitnodigende activiteiten, de overgang van school naar bso, vakantieopvang en opvang op schoolvrije dagen.

Vrij spel en uitnodigende activiteiten

De tijd op de groep is ingedeeld in herkenbare periodes met vaste onderdelen. Afhankelijk van de begeleidingsdoelen en de ontwikkeling waar het kind in zit, wordt er een dagprogramma gemaakt door de pedagogisch professionals en/of een planbord voor de kinderen. Maar het dagritme is ook flexibel: wat de kinderen doen, staat niet tot in detail vast. Na school hebben ze vooral de ruimte om vrij te spelen. Daarnaast bieden we kinderen gedurende de week gevarieerde en aantrekkelijke activiteiten. Bij het vrij spelen en de activiteiten letten we nadrukkelijk op de eigen initiatieven van kinderen.

Onze dagindeling ziet er zo uit: het zijn richttijden – soms vraagt spel of bepaalde activiteit voor wisseling. Dagindeling wordt gevisualiseerd door foto's en waar nodig is er voor het kind een individueel programma.

8.30 -8.45 uur:	ontvangst dagopvangkinderen
Tot 9.00-9.15uur:	vrij spel (waar nodig/gewenst begeleid door PP)
9.15 uur:	kring
9.30 uur:	fruit eten
10.00 uur:	tafelactiviteit (vaak gericht op schoolvoorbereiding) en op di en vr peutergym
10.30 uur:	buiten spelen
11.10 -11.15 uur:	vrij spelen
11.30 uur:	lunch
12.00 uur:	vrij spelen en/of tafelwerk
13.00 uur:	ophalen dagopvangkinderen
13.00 uur:	slaapmoment dagopvangkinderen
13.00 -14.00 uur:	pauzes PP – aanwezige kinderen spelen of rusten indien nodig.
14.00 uur:	PP prepareert de groep voor de komst BSO-kinderen
15.00 -16.00 uur:	BSO-kinderen van diverse scholen arriveren
15.30 -16.15 uur:	Groente- en crackermoment aan tafel: kinderen kunnen hun verhaal kwijt wanneer ze dat willen.
16.00 -16.15 uur	Kinderen kiezen hun activiteit en gaan spelen. We starten zoveel mogelijk met buiten spelen.

16.15 - 18.00uur	Spelen, thema-activiteit tot het kind wordt opgehaald.
17.50-18.00uur	PP ruimt groep op en prepareert groep voor volgende ochtend

Eten en drinken

Gedurende de dag zijn er groepsmomenten waarop de kinderen samen eten en drinken. We zien de eetmomenten als een belangrijke sociale activiteit en vinden sfeer en een gezellige aankleding belangrijk. De pedagogisch professionals laten kinderen kennismaken met een gevarieerd aanbod aan smaken en texturen. We vinden het belangrijk dat kinderen meegenomen worden in het gehele proces van de productie van voeding. Daarom stimuleren we het ondernemen van activiteiten die gerelateerd zijn aan voeding, zoals zelf groente en fruit kweken, samen koken en daarvoor samen boodschappen doen. Samen koken is een mooie manier om kennis te maken met andere voedingsmiddelen, andere culturen en gevarieerde maaltijden (dit gebeurt bij ons met name in de schoolvakanties en/of studiedagen van de kinderen). Benieuwd naar ons voedingsbeleid? Dit ligt ter inzage op onze locatie.

De overgang van school naar bso

Elk kind beleeft de overgang van school naar de bso anders. Kinderen komen met verschillende behoeften binnen. Onze kinderen hebben er vaak een taxirit op zitten. De een wil graag even rust, de ander leeft zich graag even uit. Pedagogisch professionals hebben oog voor die verschillen en weten wanneer ze een kind met rust moeten laten of juist moeten uitnodigen tot spel.

Gedurende de middag zijn er ook overgangsmomenten van het ene naar het andere onderdeel, bijvoorbeeld tussen vrij spel en een geplande activiteit. Omdat overgangen prikkelrijk kunnen zijn, laten we die momenten soepel verlopen. We hebben gezamenlijke afspraken en gebruiken soms rituelen. Pedagogisch professionals stemmen onderling de overgangen goed af.

Vakantieopvang en opvang op schoolvrije dagen

Tijdens de vakantie of op schoolvrije dagen zijn kinderen langere dagen bij ons. We hebben dan een ander dagritme met afwisseling tussen vrij spel en uitnodigende activiteiten.

Onze dagindeling in de vakantie of tijdens een schoolvrije dag ziet er zo uit:

Omdat wij een combigroep hebben ziet de dag er veelal uit zoals boven, met twee uitzonderingen: het kringmoment voor de dagopvang wordt overgeslagen en de BSO-kinderen lunchen later dan de dagopvangkinderen. Soms lunchen ze echter samen, bv wanneer er iets speciaals gegeten wordt (pizza, broodjes etc).

Altijd in dialoog.

In dialoog zijn betekent dat er wederzijds contact is. Oftewel, vertaald naar de dagelijkse praktijk: dat er interactie is tussen pedagogisch professionals en kinderen – en tussen kinderen en volwassenen onderling. De pedagogische wetenschappen onderscheiden zes interactievaardigheden. Onze pedagogisch professionals zetten die vaardigheden dagelijks in, zodat kinderen zich veilig en op hun gemak voelen bij ons.

De zes interactievaardigheden:

- Sensitieve responsiviteit
- Respect voor autonomie
- Structuur bieden en leidinggeven
- Praten en uitleggen
- Ontwikkeling stimuleren
- Begeleiden van onderlinge interacties

Sensitieve responsiviteit

Sensitieve responsiviteit is reageren op wat kinderen willen, denken en voelen – door oog te hebben voor signalen, non-verbaal en verbaal, en door een kind aan te voelen. Het gaat over geborgenheid bieden, een vertrouwensrelatie aangaan en kinderen erbij laten horen in een positieve groepssfeer. Voorbeelden daarvan zijn luisteren, de aai over de bol, het oogcontact, de knipoog, interesse en nieuwsgierig zijn naar het kind. Ook gaat het bij sensitieve responsiviteit over aanmoedigen en bevestigen: kinderen de mogelijkheid geven om nieuwe dingen te ontdekken. Voorbeelden daarvan zijn belangstelling tonen, betrokken zijn bij wat het kind doet, steun bieden bij moeilijke momenten en enthousiasme van het kind delen.

Respect voor autonomie

Respect voor autonomie is kinderen de ruimte geven om zelfstandig te doen wat ze zelfstandig kunnen. Respect voor autonomie is ook: kinderen de kans geven vanuit eigen interesses bezig te zijn en keuzes te maken, zelf te experimenteren en ontdekkingen te doen. Als pedagogisch professionals lokken we ideeën en initiatieven uit, betrekken we kinderen bij het bepalen van regels en afspraken, stellen we oplossingsgerichte vragen en hebben we reële verwachtingen. Kinderen voelen het wanneer ze serieus worden genomen. Dan ontwikkelen ze eigenwaarde en kunnen ze zich betrokken voelen bij de groep, het spel en de activiteiten.

Structuur bieden en leidinggeven

Door structuur te bieden orden je de wereld om kinderen heen. Alle kinderen hebben daar behoefte aan. Structuur geeft ze het houvast dat ze nodig hebben om zelfstandig aan de slag gaan. Voorbeelden daarvan zijn een overzichtelijke speelleeromgeving, een begrijpelijke dagindeling, een beperkt aantal consequente en duidelijke regels die uitgelegd worden aan kinderen, voorspelbaar en duidelijk gedrag van pedagogisch professionals. Structuur bieden en leidinggeven lijkt het tegenovergestelde van respect voor autonomie, maar ze vullen elkaar aan als ze in evenwicht zijn. Voor elke (leeftijds)groep en voor elk kind ligt dat evenwicht weer anders.

Ongewenst gedrag ombuigen naar gewenst gedrag

Hoe gaan we om met ongewenst gedrag? Kinderen willen zich geaccepteerd voelen zoals ze zijn. Inclusief hun emoties en belevingen, ook op momenten dat ze boos, druk of naar binnen gekeerd zijn. We gaan ervanuit dat het kind met zijn gedrag een bedoeling heeft, ook al is dat gedrag niet altijd effectief of gewenst. Allereerst proberen we daarom de intentie van kinderen te begrijpen. Er zijn veel redenen voor ongewenst gedrag, bijvoorbeeld niet weten dat iets niet mag, van slag zijn door een gebeurtenis of iets dat nog niet lukt, meer uitdaging nodig hebben of temperamentvol zijn. Het gedrag kan ook bij de ontwikkelingsfase horen. Grenzen liggen voor ieder kind en professional anders. Wat voor de een bijvoorbeeld als agressief, te fysiek of beangstigend overkomt, valt voor de ander best mee. Dat heeft te maken met karaktereigenschappen, ervaringen en normen en waarden van kinderen, ouders en professionals. Het is daarom lastig om iedere vorm van ongewenst gedrag precies af te bakenen.

Conflicten zien we ook als leermomenten voor de (sociale) ontwikkeling. Kinderen leren hun gevoel en mening te laten horen en zien. Ze leren zichzelf en de ander beter te begrijpen en oplossingen te zoeken. Daardoor leren ze sociale en morele regels. Het doel van ombuigen van ongewenst naar gewenst gedrag is dat het kind met (zelf)vertrouwen weer verder kan met het sturen van zijn eigen gedrag. Kinderen voelen zich ook veiliger als ze weten dat er iemand aanwezig is die ingrijpt als het even niet gaat, die ondersteunt of juist begrenst. Iemand bij wie ze kunnen checken of wat ze doen ook kan.

Er zijn veel manieren waarop pedagogisch professionals kunnen reageren op ongewenst gedrag: een non-verbale reactie geven, een grapje maken, kinderen positief herinneren aan een regel, gedrag benoemen dat gewenst is, ik-boodschappen geven over het gedrag van het kind, kinderen even uit de situatie halen om te herstellen en soms ook negatief gedrag negeren en positief gedrag juist aanmoedigen. Benieuwd naar ons beleid mbt ongewenst en grensoverschrijdend gedrag? Dit ligt ter inzage op onze locatie.

Binnen KluppluZ werken we met een Protocol Grensoverschrijdend gedrag. Dit bespreken we tijdens het startgesprek.

Praten en uitleggen

Bij deze interactievaardigheid gaat het om hoe we aansluiten bij de leeftijd, het ontwikkelingsniveau en de behoefte van kinderen. We geven uitleg in een rustig tempo met een logische opbouw, zodat kinderen de uitleg goed begrijpen.

Praten en uitleggen gaat ook om overleg met de kinderen: op de bso mogen ze al veel meebepalen. We voeren allerlei gesprekken met de kinderen. Afhankelijk van hun leeftijd en ontwikkelingsniveau komen kinderen bij ons met hun waarom-vragen, feitelijke vragen of filosofische vragen; vertellen ze al volop en geven hun mening; kunnen ze zich steeds beter concentreren op een onderwerp. Ook hanteren ze de gespreksregels vaak al goed. Ze gaan bijvoorbeeld goed om met beurtwisseling, luisteren, vertellen en focussen.

De onderlinge omgang is gebaseerd op plezier, aandacht, oprechte interesse, begrip, respect en duidelijkheid. We creëren een positieve communicatieve sfeer door regelmatige beurtwisselingen – zowel een-op-een als in groepssituaties. Soms bouwen we gesprekken uit om het denkvermogen van kinderen te prikkelen. In een groepssituatie proberen we iedereen te betrekken bij wat er gebeurt. We letten erop dat alle kinderen aan het woord kunnen komen. Nederlands is de voertaal, maar in sommige werksituaties kan een pedagogisch professional een andere taal gebruiken in het belang van het kind. Soms gebruiken we gebaren, mimiek of beeldmateriaal.

Ontwikkeling stimuleren

De interactievaardigheid 'Ontwikkeling stimuleren' zetten we in tijdens allerlei situaties en activiteiten. Dit doen we de gehele dag door bij de kinderen van de dagopvang. Bij de bso zijn kinderen in hun vrije tijd. We bieden kinderen een ontspannen, veelzijdige en uitnodigende opvang. Ze ontwikkelen zich via muziek en toneel, beeldende expressie, boeken en films, techniek en ruimtelijk inzicht, de natuur, sport en bewegen, digitale ervaringen en soms ook huiswerk van school. Onze kinderen doen in alle ontwikkelingsgebieden ervaringen op, passend bij hun eigen tempo, interesses en mogelijkheden. Dat gaat op een ontspannen manier.

Kinderen zijn van zichzelf nieuwsgierige ontdekkers en onderzoekers, en wij begeleiden ze op hun ontdekkingstocht. We kennen de kinderen en hun interesses en mogelijkheden. Daardoor zien we in allerlei spelsituaties en activiteiten kansen voor begeleiding. Per situatie kiezen we wat we doen: intenties en plannen van kinderen verwoorden of helpen uitvoeren, samen nadenken over nieuwe materialen of nieuwe ideeën bij een vertrouwd spel, open vragen stellen, samen oplossingen zoeken, indrukken verwerken, kinderen bij elkaar betrekken, meespelen, om voorbeelden vragen, voorbeelden geven, instructie geven en nog veel meer. We helpen kinderen ook als ze iets nog niet helemaal alleen kunnen of durven. Kortom: we stimuleren de ontwikkeling op alle mogelijke manieren.

Begeleiden van onderlinge interacties

Met deze interactievaardigheid sluiten we het hoofdstuk af. Als pedagogisch professionals begeleiden we de onderlinge interacties van kinderen en het groepsproces. Dat doen we met begrip, respect, interesse en duidelijkheid. Waarbij voelt dit kind zich veilig in de groep? Wat is voor dit kind de volgende stap? Daar denken we constant over na. Kinderen leren volop van elkaar, ze vullen elkaar aan en ze hebben plezier in samenzijn en erbij horen. We ondertitelen contactmomenten en initiatieven van kinderen en zetten ons in voor een groepssfeer waarbij ieder kind zichzelf kan zijn en mee kan doen. We praten over diverse onderwerpen en zijn nieuwsgierig naar verschillende ideeën en meningen. Verder creëren we gezamenlijkheid door bijvoorbeeld feestjes te vieren, rituelen uit te voeren, (groeps)herinneringen te koesteren met foto's en verhalen, vriendschappen te zien en te waarderen. Zelf laten we goed voorbeeldgedrag zien. Waar het kan, laten we kinderen meedenken en beslissen. Door kinderen vaak te laten werken in kleine groepen (bijvoorbeeld bij activiteiten), geven we kinderen de kans om elkaar goed te leren kennen.

Overige pedagogische kwaliteitseisen.

In dit hoofdstuk: extra aspecten van het pedagogisch beleid, conform de eisen in de Wet Kinderopvang.

Activiteiten waarbij de basisgroep verlaten wordt

Bij de volgende (spel)activiteiten verlaten de kinderen de groep:

- Logopedie
- Peutergym

Extra opvang afnemen

Ouders hebben bij ons **niet** de mogelijkheid voor het afnemen van extra opvang.

Inzet pedagogisch beleidsmedewerker/coach

Volgens de Wet Kinderopvang moet er per locatie vijftig uur per jaar beschikbaar zijn voor pedagogisch beleid en tien uur per fte voor coaching. De pedagogisch beleidsuren zijn bestemd voor de totstandkoming en uitvoering van beleidsvoornemens (zie 'Pedagogische kwaliteit, onze focus voor het komende jaar'). De coachingsuren worden ingezet om pedagogisch professionals te coachen bij hun werkzaamheden. De concrete inzet van de pedagogisch beleidsmedewerker en coach is op te vragen bij de locatie.

De gebiedsmanager van de locatie en de zorgcoördinator (pedagogisch coach van de locatie) zijn, in actieve samenwerking met de pedagogisch professionals, samen verantwoordelijk voor de bewaking en innovatie van het pedagogisch klimaat op de groepen binnen de locatie.

De rol van de gebiedsmanager hierin is als volgt:

Implementatie van de pedagogische beleidsvoornemens op eigen locatie, bijvoorbeeld:

- Bespreken van het pedagogisch beleid met ouders en de oudercommissie.
- Zorg dragen voor implementatie van nieuwe wet- en regelgeving.
- Zorg dragen voor implementatie van nieuwe werkinstructies.

De rol van pedagogisch coach wordt bij KluppluZ ingevuld en uitgevoerd door de zorgcoördinator:

- Medewerkers en teams op de werkplek coachen in hun pedagogische ontwikkeling. Bijvoorbeeld tijdens gerichte kind- en groepsobservaties, pedagogisch overleg of (on)geplande locatiebezoeken.

- Pedagogisch klimaat in beeld brengen met de pedagogische scan van welbevinden en betrokkenheid.
- Een actieve bijdrage leveren als voorloper van pedagogische veranderingsprocessen. Bewaken van de pedagogische kwaliteit door evaluaties en tussentijdse bijstellingen.
- Begeleiding bieden aan en meedenken met medewerkers bij de bijeenkomsten van het pedagogisch overleg
- Zorg dragen voor de juiste randvoorwaarden voor de intervisiebijeenkomsten van medewerkers.
- De kwaliteit van het pedagogisch klimaat bewaken en dit bespreken met de leidinggevende. Dit doet de coach samen met de gebiedsmanager en de pedagogisch medewerkers.
- Actieve bijdrage leveren aan pedagogische veranderingsprocessen tijdens pedagogisch overleg (LPO's en RPO's - Regionaal- en Locatie Pedagogisch Overleg).
- Bewustwording creëren om positief en actief bij te dragen aan inclusief werken tijdens observaties, locatiebezoeken, LPO's en RPO's.
- Begeleiding van en meedenken met medewerkers in werkoverleg en teamvergadering, met de doorontwikkeling van het Pedagogisch Kompas en met de voortdurende vertaling van de aanpakfactoren naar het praktisch handelen.
- Coaching van individuele pedagogisch professionals bij het vormgeven van de mentortaken voor de individuele kinderen.
-

Iedere locatie heeft per jaar 4 keer een regionaal pedagogisch overleg (RPO). Deze bijeenkomsten zijn ieder 2 uur, dus in totaal 8 uur, onder leiding van de zorgcoördinator. Ook heeft een locatie 6 keer per jaar een Locatie Pedagogisch Overleg (LPO) waarin o.a. kindbesprekingen aan bod komen. Deze overleggen zijn 2 uur, dus in totaal 12 uur, onder leiding van de zorgcoördinator. Aan iedere locatie is een zorgcoördinator gekoppeld voor minimaal 5 uur per week en een gebiedsmanager voor 6 uur per week.

Bijzonderheden van onze locatie en gemeentelijke eisen

Bijzonderheden of extra eisen van de gemeente

- Voor ieder kind is verplicht een smart geformuleerd begeleidingsplan beschikbaar.
- Consultatie van orthopedagoog indien gewenst (waar nodig in overleg met ouders)
- BKR = 1 op 4 (Dagopvang) en 1 op 6 (BSO)
- Methodisch werken verplicht: wij werken met Uk en Puk en Pedagogisch Kompas
- Medewerkers zijn allen hbo-geschoold
- Afspraken in inkoopcontract van de gemeente zijn leidend in werkzaamheden.
- Gebruik van methodieken zoals 'Geef me de 5', NmG enz.

Bijlage 1.

De ontwikkelingsgebieden op een rij

Alle ontwikkelingsgebieden hangen met elkaar samen en zijn even belangrijk. Bij Wij zijn JONG willen we kinderen brede ervaringen op laten doen, zodat ze zich kunnen ontwikkelen tot creatieve denkers en doeners. Die ontwikkeling is voortdurend aan de gang. En alle stappen die de kinderen zetten, doen ertoe voor ons. Lees de voorbeelden per ontwikkelingsgebied en zie de kinderen groeien – van 0 tot en met 12 jaar en ouder.

De acht ontwikkelingsgebieden:

1. **De sociale en emotionele ontwikkeling.** Van goed in je vel zitten, je veilig voelen en welbevinden naar vertrouwen hebben in jezelf en anderen, samenzijn, samen spelen, belangstelling hebben voor elkaar, samen genieten, samen delen, keuzes maken, plannetjes maken en terugkijken, troosten en getroost worden, samen vieren, samen regels maken, afspraken nakomen, onenigheid oplossen, opkomen voor jezelf en de ander, je identiteit vormen door vergelijking, verantwoordelijkheid voor elkaar dragen, participeren, anderen accepteren en met anderen omgaan, competitie, genieten van elkaar, samenwerken, etc.
2. **De motorische ontwikkeling.** De grote en de kleine motoriek. Van het pakken van je voetje naar om kunnen draaien, kruipen, lopen, balanceren, de bal rollen, strepen zetten met de kwast, een autootje laten rijden, een trein vastmaken, lopen over een streep, fietsen, dansen, schrijven, fluiten, voetballen, turnen, bouwen met fijne materialen, etc.
3. **Taal en communicatie/taalvaardigheid.** Van horen, huilen, kijken en brabbelen, naar luisteren, praten, een gesprek voeren, rijmen, lezen, schrijven, gedichtjes maken, verhalen bedenken en informatie tot je nemen.
Taal is een middel om uit te drukken en met anderen te delen wat je ervaart, voelt, denkt of wilt. Taal omvat spraak, dus het beheersen van klanken. Bij passieve taal gaat het om het vlot verstaan van dialogen, opdrachten, liedjes, verhalen, toneelstukjes en filmpjes.
4. **Rekenprikkel.** Van 'daar pas ik wel tussen' naar meten van de hoogte, breedte en diepte. Van rekening houden met één eigenschap tegelijk naar rekening houden met meer eigenschappen. Van willekeurig tellen van de getallen 1, 2, 7, 5, 10 naar het uitrekenen van $4 \times 12 = 48$. Van drie blokken op elkaar zetten naar werken vanuit een bouwtekening tot er een kasteel staat. Van verschil voelen tussen zacht, hard, nat, droog, licht en zwaar naar onderscheid maken tussen kleuren, vormen, structuren, hoeveelheden, etc.
5. **Muzikale en beeldende expressie.** Van geluiden horen, muziek luisteren, beelden en bewegingen zien en maken naar zingen, dansen, tekenen, schilderen, kleien, kleuren, structuren zien, composities maken, etc.
6. **Morele ontwikkeling en begrijpen van de sociale wereld.** Van voelen dat we van je houden en dat je erbij hoort naar voelen en weten dat je wordt gewaardeerd, nadenken over wat wel en niet

mag en waarom, nadenken over wat een 'goed' mens is, nadenken over de verschillen tussen mensen, respecteren van anderen, etc.

7. **Verstandelijke ontwikkeling/denkontwikkeling.** Van doen, ervaren en ontdekken naar steeds meer concrete kennis van de mens en de wereld om je heen, abstracte begrippen, filosofische wijsheden, begrijpen van de fysische wereld – van zandkorrel tot sterrenstelsel – en de levende natuur, begrijpen hoe voorwerpen zich gedragen in allerlei situaties en combinaties met elkaar (bijvoorbeeld het effect van water op papier), de effecten van handelingen op objecten kunnen voorspellen (bijvoorbeeld hoe de bal gaat rollen), vertrouwd raken met allerlei technische en digitale middelen en toepassingen, etc.
8. **Zelfsturing en ondernemingszin.** Van willekeurig exploreren naar bewust voor je spel kiezen. Van weten wat je wilt naar initiatief nemen en stappen zetten om je doel te bereiken. Van met wilskracht iets oppakken, doelen stellen en keuzes maken naar scenario's voor acties verzinnen, afstand kunnen nemen en leren uit ervaring. Van leren omgaan met moeilijkheden en obstakels naar problemen oplossen.

Bijlage 2.

Activiteiten domeinen

Binnen Wij Zijn JONG werken we met verschillende domeinen om ervoor te zorgen dat er een gevarieerd en afwisselen activiteiten aanbod is. Een kind ontwikkelt zich op diverse gebieden. Door het gebruik van verschillende domeinen kunnen wij activiteiten aanbieden die alle ontwikkelgebieden van kinderen aanraken. Hierdoor kunnen wij de ontwikkeling van kinderen optimaal stimuleren. Dit doen we samen, in een rijke en uitdagende omgeving, met ruimte voor eigen initiatief en altijd in dialoog. Daarnaast verhogen activiteiten de betrokkenheid en het welbevinden van kinderen. Om een gevarieerd keuze-aanbod te organiseren voor kinderen, maken we gebruik van zes domeinen.

Beleef

Buitenspelen is voor kinderen een kans om de omgeving te verkennen en avonturen te beleven. Het kind kan zijn fysieke grenzen testen, zich uiten, zijn zelfvertrouwen opbouwen en in de natuur spelen. Als kinderen buiten zijn, hebben ze meer ruimte en vrijheid voor grotere bewegingen zoals rennen, springen en gooien. Dergelijke lichamelijke activiteiten zijn goed voor de gezondheid, conditie en lichamelijke ontwikkeling van kinderen.

Beweeg

Voldoende bewegen is essentieel voor een gezond leven. Plezier beleven aan bewegen is het allerbelangrijkste voor het jonge kind. We proberen dit zo laagdrempelig mogelijk aan te bieden in ons dagelijkse programma. Regelmatig bewegen is namelijk belangrijk voor de gezondheid en goede ontwikkeling van kinderen.

Ontmoet

Wie ben jij? Wat kan ik van jou leren? Wij stimuleren kinderen om anderen te ontmoeten. Zich met hen te verbinden, krachten te bundelen; binnen en buiten hun groep. Want door andere mensen te ontmoeten en samen te vieren, ontdek je beter wie je zelf bent en wat jouw plekje op de wereld is. Zo kun je in de toekomst met zelfvertrouwen de keuzes maken die horen bij het leven.

Click

De ontwikkeling op het digitale vlak gaat enorm snel en overal kom je in aanraking met media. Door samen digitale spellen te spelen, ontwikkelen kinderen hun sociale en communicatievaardigheden. Ze leren samenwerken, kritisch denken en problemen oplossen.

Experimenteer

Spelenderwijs ontdekken kinderen hun technische vaardigheden. We stimuleren en moedigen de onderzoekende en ontwerpende houding van kinderen aan. Kinderen gaan zo creatief denken en innoveren, vernieuwende oplossingen verzinnen, kansen zien en originele ideeën bedenken.

Maak

Kunst, theater en muziek zijn creatieve uitdrukkingen van ervaringen, emoties en andere kwaliteiten. Via dit domein laten we kinderen kennismaken met deze verschillende disciplines. Dit draagt bij aan de ontwikkeling van creativiteit en expressie bij kinderen.

Bijlage 3.

Overzicht formulieren pedagogisch werkplan

- Formulier overzicht professionals in opleiding, stagiairs en vrijwilligers
- Formulier Mentorschap (of digitaal via Konnect)
- Formulier Inzet pedagogisch beleidsmedewerker en coach
- Formulier overzicht jaarlijkse coaching en opleiding
- Formulier adviesaanvraag OC pedagogisch werkplan
- Begeleidingsplan (in Carefriend)

Bijlage 4.

Begrippenlijst

Bso

Buitenschoolse opvang. De naschoolse opvang.

LRK-nummer

Unieke registratienummer voor iedere kinderopvanglocatie. Dit nummer is opgenomen in het Landelijke Register Kinderopvang.

Beroepskracht-kindratio (BKR)

De verhouding tussen het aantal beroepskrachten en het aantal kinderen in de groep.

PP

Pedagogisch Professional

LPO en RPO

Lokaal pedagogisch overleg en Regionaal Pedagogisch overleg

Bijlage 5.

Gebruikte literatuur

Boonstra, M. & IJ. Jepma (2016). *Lerenderwijs. Samenwerken aan pedagogische kwaliteit in de kinderopvang*, Springer Media B.V.

De Bruin, C. (2004). *Geef me de vijf*. Graviant Publisher, Doetinchem.

Fukkink, R., redactie (2017). *Pedagogisch curriculum voor het jonge kind in de kinderopvang*. BKK. Bohn Stafleu van Loghum, Houten.

GGD GHOR Nederland & Nederlands Jeugdinstituut (NJI), *Veldinstrument observatie pedagogische praktijk kindercentra en peuterspeelzalen december, 2014* Utrecht.

Hoex, J., (2010). *Een solide basis voor positief jeugdbeleid*. Nederlands Jeugdinstituut.

ISSA, VBJK, Mutant (2016) *Europees kader voor kwaliteit (*Nederlandse samenvatting)* - European Quality Framework ECEC/ EQF.

Keulen, van, A., Leseman, P., Wanningen, K. & Kool, C. (2015). *Kwaliteitskader voor educatie van het jonge kind*. Nuvoorlater.nl

Keulen, A. van & E. Singer (2012), *Samen verschillend. Pedagogisch kader diversiteit in kindercentra 0-13 jaar*. Reed Business, Amsterdam.

Laevers, F., Silkens, K., & Declercq, B. (2020). *Ervaringsgericht werken in de voorschoolse kinderopvang*. Lannoo.

Laevers, F., Buyse, E., Daems, M. Declercq, B. (2016). *Welbevinden en Betrokkenheid als toetsstenen voor kwaliteit in de kinderopvang* (Uitgave kennisdossier kinderopvang BKK). Utrecht: BKK.

Landelijk Pedagogenplatform Kindercentra (2017). *Bouwstenen voor een pedagogisch kwaliteitskader Kinderopvang*.

Leseman, P., Veen, A. redactie (2016). *Ontwikkeling van kinderen en relatie met kwaliteit voorschoolse instellingen. Resultaten uit het pre-COOL cohortonderzoek*. Kohnstamm Instituut.

Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek. (2009). *De NCKO kwaliteitsmonitor*. SWP.

Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek. (2012). *De kwaliteitsmonitor BSO*. SWP Amsterdam.

Riksen -Walraven, M. (2000). *Tijd voor kwaliteit in de kinderopvang*. Vossiuspers AUP, Amsterdam.

Schreuder, L., M. Boogaard, R. Fukkink & J. Hoex (2011), *Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar*. Reed Business, Amsterdam.

Singer, E., & De Haan, D. (2021)). *Speels, liefdevol en vakkundig*. SWP.

Singer, E. & L. Kleerekoper (2009), *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar*. Elsevier gezondheidszorg, Maarssen.

Singer, E., Van Keulen, A., Saiz, A. B., & Roetman, A. (2012). *Samen verschillend*. Reed Business Education.

Strik, A., Schoemaker, J., (2018) *Interactievaardigheden. Een kindvriendelijke benadering*. Bon Stafleu van Loghum, Houten.